

Molnár Irén:

A hazai ifjúságszociológiai kutatások eredményeinek összegezése

Omladina i društvo

-izvodi iz tekstova koji su bili predmet obrade u okviru projekta „Nauka i naučna publicistika o omladini” (250 old.)

Centar za društvena istraživanja pri predsedništvu SKJ

Izdavački centar „Komunist”; Beograd, oktobar 1972.

Tartalom:

I Omladina i njen društveni položaj

– Pojam omladine – U čemu je problem mladih i gde su njegovi uzroci – Omladina u samoupravnom socijalističkom društvu – Omladina o svom društvenom položaju – Društveni položaj radničke omladine – Društveni položaj seoske omladine – Uticaj socijalnih razlika na obrazovanje i kulturni život omladine – Nezaposlenost i omladina.

II Idejna stremljenja, ideološko-politička opredeljenja i društveno-politička aktivnost omladine

1. Osnovna životna opredeljenja omladine, 2. Omladina i religija, 3. Odnos prema socijalizmu kao društvenom sistemu, – Osnovne vrednosti socijalizma – Socijalna jednakost – Samoupravljanje – Privredne reforme i robna proizvodnja – Međunacionalni odnosi – Šta omladina kritikuje u društvu – Stavovi omladine u oblasti spoljne politike. 4. Društveno-političko interesovanje i angažovanje omladine. – Politička zainteresovanost, odnosno apolitičnost mlade generacije, – Društveno-političko angažovanje omladine i njena nastupljenost u političkim telima – Učešće omladine u samoupravljanju – Prepreke i pretpostavke političkog angažovanja, – Mišljenje omladine o nekim aspektima društveno-političkog života.

III Savez Komunista i omladina

Omladina u Savezu Komunista – Odnos Saveza komunista prema omladini – Mišljenje omladine o odnosu Saveza komunista prema omladini – Mišljenje omladine i mladih

*

A tartalom már arra utal, hogy az ifjúság és a társadalom viszonyának igen széles körű bemutatásáról van szó e könyvben. A mintegy 250 oldalas kötet által egy világos képet kapunk a jugoszláv fiatalság helyzetéről és nézetéről. Valószínű, hogy hazánk nem foglalkozott eleget az elmúlt években a fiatalsággal, hisz a kutatások eredményei azt mutatják, hogy az ifjúság nincs kellőképpen előkészítve a szocialista célok végrehajtására; politikailag gyengének érzi magát, amikor arra kerül sor, hogy fontos társadalmi kérdésben döntsön; sőt mi több, általában passzívan viszonyul a politikai eseményekhez, mintha azok rajta kívülálló jelenségek lennének.

„Vajon egységes-e ifjúságunk, vajon egészében véve mindenekelőtt eszmei hatásunk alatt áll-e? Még messze vagyunk ettől. Az ifjúságért harcolni kell” – állapítja meg Tito elvtárs a JKSZ 3. választmányi ülésén. 1972 végén, e kiskongresszuson a fiatalok problémáival és a JKSZ tevékenységével foglalkoztak a politikológusok a 210 küldöttel, 70 testületi taggal és 90 vendéggel együttesen.¹

E könyv a JKSZ 3. választmányi ülésére készült, mégpedig igen gyorsan, 3 hónap alatt. T.k. kivonatot képvisel, a „Jugoszláv ifjúság és a szocializmus” c. könyvből, ami pedig a „Tudomány és tudományos publicisztika az ifjúságról” c. tervezet eredménye. A tervezetet a JKSZ 3. választmányi ülésének előkészületei során a JKSZ Elnöksége mellett működő Társadalomtudományi Kutatóközpont (Centar za društvena istraživanja pri predsedništvu SKJ) adta ki, amiben még segítséget nyújtottak a belgrádi Társadalomtudományi Intézet munkatársai is. A tervezet keretein belül különböző informatív kutatásokat végeztek az ifjúság körében és ennek eredményeképpen a következő füzetek jelentek meg:

1. Az ifjúság és társadalmi helyzete
2. Az ifjúság eszmei törekvése, ideológiai-politikai elkötelezettsége és társadalmi-politikai aktivitása
3. A JKSZ és az ifjúság
4. Az ifjúság művelődése
5. Az ifjúság szervezkedése
6. Az ifjúság kulturális aktivitása és szabadideje
7. A jugoszláv nyilvánosság: az ifjúság álláspontja és az ifjúság iránti álláspontok
8. Az ifjúság ma (külföldi válogatott szöveggyűjtemény)

Ezekben a füzetekben 36 tudományos kutatómunkából, 60 cikkből gyűjtöttek össze idézeteket, és persze igénybe vették a szerzők beszámolóit is, amelyek 1968. jan. 1. és 1972. május 1. közötti tudományos találkozón hangzottak el.

A kidolgozásban részt vettek: Ljiljana Bačević, Manojlo Bročić, Firdus Džinić, Velimir Tomanović, Miladinka Veličković, (Belgrádi Társadalomtudományi Intézet) Vladimir Stambur, valamint Miloš Nikolić szerkesztő.²

Habár az említett könyv csak az első három füzetből közöl kivonatokat, ennek ellenére egy átfogó képet nyújt ifjúságunkról. Külön erénye, hogy aktuális kutatások eredményeit mutatja fel, tehát időszerűségénél fogva nagy gyakorlati haszna van.

A szerkesztők egy csoportja az eredményeket tolmácsolva rámutat az ifjúság körében uralkodó negatív jelenségekre is. Ezt szem előtt tartva fontos adatgyűjteménynek számít a kötet, és arra figyelmeztet bennünket, hol vannak hibák, mulasztások a fiatalok nevelésében, tájékoztatásában és képet ad társadalmi helyzetükről.

A kiadványnak talán nincs is érdektelen része, mégis csak a legfontosabb és legérdekesebb momentumokra szeretném felhívni az olvasó figyelmét. A hű áttekintés végett ez az ismertető is 3 részre oszlik, követve a könyv tartalmát.

1. Az ifjúság és társadalmi helyzete

– A fiatalság elsősorban jellegzetes szociális csoport – állapítja meg Vladimir Obradović³ – helyzete, az adott társadalomban a következő tényezőktől, elemektől függ: a társadalmi-termelési viszonyban levők helyzetétől, a szocialista hatalom rendszerében való részvételétől, erkölcsi-pszichológiai jellegzetességeitől, azoknak a változásoknak a tempójától, amelyekben alul marad stb.

A szociális felépítés igen jelentősen hat a fiatalság rétegződésére. Ezzel kapcsolatban a JKSZ 3. választmányi ülése egyértelműen megállapította, hogy az ifjúság azáltal, hogy öngazgatású társadalomban él, még nem automatikusan szocialista érzelmű, s társadalmi értelemben nem teljesen homogén.⁴ Titó elvtárs szavaival élve: „... az egyetemista és középiskolás ifjúságnak megvannak a maga problémái, és elsősorban rájuk kell gondot fordítani. Mind a munkásifjúság, mind pedig a falusi fiatalok sajátos gondokkal küzdenek. Az ifjúság e három rétegének azonban ugyanabba az egységes, szocialista ifjúsági szervezetbe kell tömörülnie”⁵

A könyv szerint a fiatalok alapvető problémái két viszonyból erednek: a valósághoz, a jelenhez való és a jövőhöz való viszonyulásból. Egyesek szerint az első viszony a lényegbevágó, ugyanis ma sok az olyan fiatal, aki a meglevő társadalmat, illetve normákat teherként viseli el, és úgy érzi, ebből a páncélból ki kell törnie.

A fiatalok ezenkívül ki vannak zárva a közgazdasági újratermelési és politikai élet fontosabb folyamataiból – társadalmi helyzetük alacsonyabb, mint a tapasztalt felnőtteké. Habár a lakosság 15-40 százaléka fiatal, mégis a társadalom perifériáján foglalnak helyet, főleg azért, mert a hierarchikusan berendezett társadalom nem ismeri el a fiatalok alkotó és szervező szerepét, hanem csak hűséget kér tőlük. A válasz persze: elégedetlenség, új eszményképek választása (a régi eldobása), a passzív gyűlölet és menekülés a valóság elől, önálló normák kialakítása, divatimádás, jövőbe nyúló ábrándozás, kritikus álláspont a meglevő intézmények felé stb. Az utóbbi években a fiatalság egy része kezdett tudomást szerezni saját értékeiről és igyekezett változásokat ösztökélni; tiszta eszméket keres. Mivel minden változás a régi nézet szétrombolásával jár, az idősebb generáció – amely már biztosította helyzetét a társadalom létráján és a status quo híve – ellenállást fejt ki a fiatalsággal szemben, amelynek így alkalmazkodnia kell a már meglevő dolgokhoz.

A jugoszláv ifjúság a háború után (1945–1952) a párt- és az állami direktívák hű végrehajtója, de 1955–1961 közötti periódusban már széles és sikeres társadalmi-politikai aktivitást fejt ki, igaz minden különösebb irányítás nélkül (a régi „felülről” diktált egység eltűnt, de az új, „lentől” induló, egységes aktivitás még nem alakult ki). Az öngazgatás mai fejlettségi fokán az ifjúságnak nem alkalmazkodnia kell a már meglevő „ideákhoz”, hanem alkotó és termékeny kezdeményezőként elősegítenie a szocializmus fejlődését. Ha már ilyen időközökben elemeztük a fiatalok társadalmi helyzetét, véletlenül sem szabad kifelejtenuk az 1968 júliusában, Belgrádban lezajlott egyetemista megmozdulást. Ez az akció az etatista és a kispolgári irányzatok ellen szólt, konkrétan: az egyetem bürokratikus rendszere ellen – a demokratikusabb társadalmi öngazgatás társult rendszere mellett (amely a modern piacon és a tervszerű gazdaságon alapszik). Protestálás volt ez a következetes ideológia és politika ellen; lázadás több igazságért, tiszteletért a társadalomban. A mozgalom kapitális hibája azonban

az volt, (ami miatt gyorsan letűnt), hogy nem az elsődleges társadalomváltozás szükségességét hangoztatta, ugyanis ha társadalmunkban vannak szociális egyenlőtlenségek – aggasztó mértékben –, akkor ezt nem a szocialistaellenes, hanem éppen a szocialista gazdagodás nem megfelelő formái idézték elő, tehát nem a tehergépkocsivezetők és a magánvendéglősök, hanem az elosztás kritériumainak uralkodó formái.⁶

Igen nagy hatással van a szülők anyagi helyzete a falusi, a városi, illetve az entellektüel és a munkásfiatalokra. Ehhez kapcsolódik a falusi és munkásifjúság társadalmi-politikai tájékozottsága, iskoláztatása is. Sokban kedvezőtlenebb a falusiak helyzete a városban élőkénél az iskoláztatási lehetőség kisebb, a tradíció a családhoz köti őket (korán kezdenek foglalkozni ház körüli és földművelő munkával) stb. Például Macedóniában a megkérdezettek 84 százaléka nem tudta megmondani, mi az a kooperáció a szövetkezettel. Aggasztó méreteket ölt a falusi ifjúság külföldre való távozása (Macedóniában 66 százalék). Legtöbbjük véleménye az, hogy a mezőgazdasággal foglalkozóknak nincs jövője, a földműveseket lenézik az országban.

Hogy milyen nagy hatása van a szociális különbségeknek az iskoláztatásra, azt a következő adatok is bizonyítják: 1953-ban egy földműves családból származó 18 évesnek tizennégyszer kisebb lehetősége volt, a munkásszülők gyerekének pedig tízszer, mint egy tisztviselő házaspár gyermekének, hogy egyetemista legyen. A változás 1961-ben szemmel láthatóan progresszív, azonban még ekkor sem kielégítő: a földműves családból tízszer, a munkáscsaládból pedig hétszer kisebb arányban lettek egyetemisták a gyerekek, mint egy tisztviselő családból. Ha figyelembe vesszük a lakosság strukturális módosulását is, összefoglalhatjuk a változást.

a) A munkásszülők gyermekeinek száma az egyetemeken gyorsabban nőtt, mint a munkások száma a lakosság körében.

b) A tisztviselők számának növekedéséhez viszonyítva az egyetemeken csökkent a tisztviselő családok gyermekeinek száma.

c) A földműves családból származó fiatalok száma az egyetemeken 1957-ig növekedett, majd csökkent, főleg a földműves családok számának általános esése miatt.

A gyakorlat bizonyítja, hogy a gimnáziumi végzettségük hamarabb jutnak el az egyetemekre, privilégiumuk nagyobb a politikai aktivitásban, mint a gazdasági iskolák tanulóinak. Érdekes megemlíteni azt is, hogy az előbbieket kevesebbet sportolnak és táncolnak.

Mindenesetre a gazdasági iskolák tanulói háttérbe szorulnak a gimnazisták miatt. A tanulmányi eredményre érdekes befolyással van a szülők anyagi helyzete. Például az egyetemen a szuperkitűnők között (9,51–10) négyszer annyi a gazdag családból származó, mint a kedvezőtlen anyagi körülmények között élő hallgató, az utóbbiak azonban rendszerint éppen a pénzhiány miatt, hamarabb (idejében) fejezik be az iskolát.

2. Az ifjúság eszmei törekvése, ideológiai-politikai elkötelezettsége és társadalmi-politikai aktivitása

A kutatók érdekes adatokat kaptak a fiatalok életfelfogásáról. Például arra a kérdésre, hogy melyik életmód a legelfogadhatóbb, legtöbbször az általános társadalmi jelentőségű (a hasznos) mellett állt ki (főleg az egyetemisták). A megkérdezettek legtöbbször (76,6 százalék) legjobban a háborútól fél, azután (46,6 százalék) a betegségtől, a haláltól, míg az egyetemisták legnagyobb része attól, hogy semmit sem ér el az életben (46 százalék). Az egyetemisták ideáljai legtöbbször tudósok, forradalmárok, a munkásoké sportolók, a földműveseké pedig rendszerint idealizált eszménykép.

Legtöbbször elveti az autoritatív viszonyt és a szolidaritás, a humanizmus mellett

foglal állást – ami kétségkívül a fiatalok műveltségére vall. Pozitív ezenkívül a szocializmusról vallott véleményük is: háromnegyed részük tökéletesen e társadalmi rendszer mellett áll; 43 százalék meggyőződése, hogy ez a legjobb társadalmi rendszer; 50 százalék szerint csak akarjuk hazánkban bevezetni az öngazgatást (általános emberi szabadsággal), míg csak 37 százalék gondolja, hogy ez valójában meg is valósul. A fiatalok többsége szerint (40 százalék) nálunk megvan az igazságakarás, de csak 3,9 százalék gondolja, hogy ez meg is valósul. Az öngazgatással kapcsolatban legpozitívabb véleménye a gimnazistáknak van, míg a többi középiskolás és egyetemista rezerváltabb

A nemzetközi viszonyok kérdésében az ifjúság példát mutat az idősebb generációnak, hisz teljesen mentes a nacionalista előítéletektől és a népek testvérisége és egysége mellett áll ki. Legtöbbjük jugoszlávnak vallja magát és 91 százalékuknak egyáltalán nem fontos, hogy barátjának mi a nemzetisége.

Rendkívül tanulságosak a válaszok arra a kérdésre, hogy mi nem tetszik társadalmunkban:

a) a rossz káderpolitika	60%
b) a látszólagos öngazgatás	48,33%
c) a gazdaságtalanság jelentkezése	46,66%
d) az összehangolatlan személyi jövedelem-elosztás	45,%
e) szabálytalanság a tanításban	40%

Mi tetszik a társadalomban?

a) Tito külpolitikája	31,66%
b) az iskoláztatási lehetőség (mindenkinék)	21,66%
c) a nemzeti egység, az el nem kötelezettség	20%

Mit kellene megváltoztatni?

a) a társadalmi rendszert	13,3%
b) nem specifikus feleletek	12,9%
c) az emberek viselkedését	12,2%
d) a fiatalok helyzetét	11,9%

Tehát a fiatalok a legelégedetlenebbek a következő problémák miatt: az iskoláztatás és állásba lépés rossz lehetőségei. A legelégedettebbek azonban Tito külpolitikájával: (semleges, háborúellenes, igazságos).

Az idősebbekhez viszonyítva a fiatalok közelebb állnak a KSZ eszméjéhez, de politikai érdeklődésükben vannak negatív jelenségek is. Például a tisztviselők elkülönülnek a munkásoktól, sőt csoportosulnak, például a Crna Gora-iak a macedónokkal, a horvátok a szlovénokkal, míg közöttük a szerbek állnak. A fiataloknak széles az érdeklődési körük, egy részük azonban mégis indifferens marad a politikai kérdések iránt, keveset vitatkoznak, terveznek. Sok középiskolás ezt azzal magyarázza, hogy eltérés van a szavak és a tett között, a fontos kérdésekben úgymint mások döntenek. A fiatalok azonban mindinkább bekapcsolódnak az öngazgatásba, de gyakran, csak formálisan. A nyilvános gondolatnyilvánítástól főleg három okból tartózkodnak:

- a nyílt igazságtalanság megjelölése megbosszulja magát
- nem hoz semmilyen változást
- képtelenek a nyilvános fellépésre

3. A JKSZ és az ifjúság

Ismert tény, hogy a fiatalok nincsenek megfelelő számban képviselve a KSZ-ben, sőt részvételük évről évre csökken, ami az idősebb generáció számbeli fölényét eredményezi.

Sok szervezet passzív a fiatalok politikai nevelésében és tájékoztatásában, például az ifjúság felének van csak alkalma felületesen átolvasni a KSZ programját és statútumát. A fejetlen politikai tudat persze csak hátráltatja a szocializmus fejlődését – ez mindannyiunk előtt világos – ezért tesznek ma olyan intézkedéseket, amelyek aktív politikai tevékenységre készítetik a tagságot.

A KSZ viszonyulása a fiatalokhoz nem kielégítő, mert több törődésre van szükség, nevelésre, olyan feltételekre, amelyek progresszív akciókat eredményeznek. Egyes politikai szervezetek rossz akciója, konzervativizmusa, a tett hiánya kedvezőtlenül hat az ifjúságra – elégedetlenséget, lehangoltságot és kritikai álláspontot vált ki a KSZ iránt. Különösen ismert az egyetemisták lehangoló véleménye, majd a középiskolások nem lelkesedő viszonyulása a KSZ-hez. Legtöbbjük (44%) mégis azt gondolja, hogy habár nem mindig, mégis legtöbb esetben a KSZ szerepe haladó. Sajnos a tagok tapasztalatszerzésével csökken a pozitív vélemény, mert látják, hogy a határozatok nem mindig valósulnak meg. Legtöbb fiatal változtatni szeretne egyik-másik alapszervezet munkáján: politikai nevelést vezetnének be, több önállósággal ruháznák fel határozathozatal alkalmával a tagokat (az egységes végrehajtás mellett). A fiatalok elégedetlenségét feltétlenül pozitívnak kell elkönyvelnünk. Ugyanis ez azt jelenti, hogy a mai fiataloknak ambíciói vannak és többre is képesek. Kezdeti csalódásuk folytán változtatni szeretnének sok mindenben, így a munka a jövőben javulna, hisz a megkérdezettek háromnegyed része változtatna a KSZ szerepén a programjához híven. Legtöbb fiatal általános világszemlélete miatt – ami egyezik a KSZ programjával – lép be a pártba, de a gyakorlati problémákon változtatna: jobban figyelembe venné az öngazgatási jogot.

A kitöltött kérdőívek bizonyítják, hogy a fiatalok véleménye rosszabb a KSZ-tagokról, mint a magáról a szövetségről. Szerintük a KSZ-tagok a legpozitívabb tulajdonságokkal rendelkező egyének, de amikor direkt kapcsolatba kerülnek velük, gyakran azt tapasztalják, hogy ők is „csak egyszerű emberek”, erényekkel és hibákkal.

A megkérdezettek, hogy miért nem lépnek be a KSZ-be, így válaszoltak:

- a) nem tudom
- b) nem érdekel a politika
- c) vallásos vagyok
- d) nincs képességem a KSZ-ben való tevékenységre

Legtöbb egyetemista nem akar KSZ-tag lenni (50,5%), majd fiatal munkás (49%). Az egyetemisták a fenti okok mellé hozzáfűzik még: sok időtöltés, kis teljesítmény; opportunizmus. Az idősebb munkások és középiskolások már szívesebben lépnek be a KSZ-be. Általában a fiatalok 25 százaléka képezi a potenciális pártjelölteket. Az eredmény tehát pozitív, csak a megfelelő talajt kell előkészíteni számukra. E célból a JKSZ 3. értekezletének határozata megállapítja: „... a KSZ ideológiájának és politikájának döntően kell befolyásolnia az ifjúság állásfoglalását és akcióit, s a szocialista-ellenes és öngazgatásellenes erők tevékenysége ellen kell irányulnia, ami egyik lényeges kérdése a KSZ átszervezésének, forradalmi megújulásának és a társadalomban betöltött vezető szerepe erősítésének. A KSZ-nek minden társadalmi környezetben kitartóan szorgalmaznia kell, hogy a rátermett, szakképzett, szocialista szemléletű és társadalmilag elkötelezett fiatalokra, főképpen munkásokra bátrabban bízzanak felelősségteljes ügyeket és kötelezettségeket a munkaszervezetekben, a társadalmi-politikai

közösségekben... Az ifjúság KSZ-be való felvétele nem lehet kampányszerű. Szorgalmazni kell azt a gyakorlatot, hogy az ifjúság és szervezetei javasolják soraikból a legjobb, legaktívabb tagokat a JKSZ-be való felvételre.”⁷

Megállapíthatjuk tehát, hogy vannak megoldásra váró problémák, amelyek az ifjúságot érintik – a könyv feltárja azokat és egyben figyelmeztet bennünket arra, hogy szocialista öngazgatásunk mai, forradalmi időszakában nagy lendületű akciókkal kell a hibákat kiküszöbölnünk. Kétségkívül a KSZ határozott fellépésére van szükségünk, a JKSZ elnökének és Végrehajtó Irodájának levele szellemében.

Jegyzetek:

1. Adatok a Képes Ifjúság rendkívüli kiadásából – 1972. dec. 21-én (3. old.)
2. Adatok a könyv előszavából (5—6 old.)
3. Vladimir Obradović: Rezultati novijih istraživanja o omladini, Istraživački i izdavački centar „Naše teme”, Zagreb 1969 – Sveska I, str. 25.
4. Adatok a Képes Ifjúság rendkívüli kiadásából – 1972. dec. 21-én (2. old.)
5. Részlet Tito elnöknek a 3. választmányi ülésen elhangzott beszédéből
6. Adolf Dragičević: Izlaganja na simposiumu: „Društvo, revolucija, omladina” Centar za kulturnu delatnost omladine – Zagreb 1969. – Sveska I, str. 22.
7. Idézet a JKSZ III. értekezletének határozatából – Képes Ifjúság rendkívüli kiadása – 1972. dec. 21-én. (4. old., 7. old., 13. old.)